

Uvodnik

Če ne bi bilo profesorja Orešnika, mene danes ne bi bilo tu. S tem seveda ne želim reči, da ne bi pisal, z žalostjo v srcu, uvodnika v zbornik, s katerim želimo počastiti spomin na tega vélikega slovenskega jezikoslovca. Reči želim, da sploh ne bi bil jezikoslovec. Profesor Orešnik mi je na poti v in skozi jezikoslovje pomagal mnogo več, kot je vedel. Dovolite mi, da vas popeljem skozi vijuge svojih spominov – prepričan sem, da bi kdorkoli, ki ga je poznal, lahko delil podobne zgodbe.

Odločilen vpliv name je imelo že kar najino prvo srečanje na informativnem dnevu Oddelka za primerjalno in splošno jezikoslovje. Nadebudni bruc matematike sem nanj spremljal prijateljico, ki jo je zanimalo primerjalno jezikoslovje. Iz predavalnice šest sem izstopil prevzet od splošnega jezikoslovja, gotov, da vzporedno vpišem ta študij. Kako me je profesor Orešnik v kratke pol ure tako navdušil za jezikoslovje? V tisto dolgo vrstico na tabli je zapisal dva zgleda, spominjam se ju, kot da je bilo včeraj: ‘Janez sanja o svojem/*njegovem avtu’ in ‘Janezu se sanja o *svojem/njegovem avtu’. Zgleda je opremil z indeksi, kar je nadebudnemu matematiku sploh ugajalo, nato pa razložil, zakaj se lahko v prvem na Janeza nanašamo zgolj s povratnim, v drugem pa zgolj z osebnim zaimkom. Tako sem izvedel, čemu služijo osebki. Ostalo, kot pravijo, je zgodovina.

Namero vzporedno vpisati študij splošnega jezikoslovja sem dejansko uresničil. Ampak spet, če ne bi bilo profesorja Orešnika, je najbrž ne bi. Na prvi stopnji je študij jezikoslovja bil (in še vedno je) samo dvopredmeten, mene pa ni mikalo, da bi poleg rednega študija matematike študiral še dva predmeta. Mojo zadrego je razrešil profesor Orešnik, ki mi je na govorilnih urah prijazno razložil, da lahko študiram splošno jezikoslovje samostojno, če le ob njem opravi nekaj izpitov iz matematike (ki sem jih že tako ali tako opravil); kasneje mi je prišlo na uho, da se je povezava študijev rodila iz poznanstva profesorja Orešnika s profesorjem Globevnikom z matematike. Kolikor vem, sva možnost študija splošnega jezikoslovja v povezavi z matematiko v vseh letih, kar je obstajala, sicer izkoristila le dva študenta – in kar nekako prav se zdi, da sva prispevek za ta zbornik napisala skupaj – pri čemer želim poudariti, da je možnost povezave kazala, da se je profesor Janez Orešnik močno zavedal dejstva, ki Janeza na cesti običajno zelo preseneti: na nekaterih področjih splošnega jezikoslovja brez matematike ne gre!

Leta so tekla in jaz sem se potopil v splošno, predvsem tvorbeno jezikoslovje. Moj naslednji problem se je pojavil, ko sem diplomiral iz matematike (z zelo jezikoslovno obarvano nalogo) in želel vpisati doktorski študij splošnega jezikoslovja. Ni

mi namreč bilo do tega, da bi dokončal tudi vzporedni študij jezikoslovja. Poslušal in opravil sem vse izpite, povezane s tvorbenim jezikoslovjem, pa še kakšnega za povrh, predmetom, ki so me manj zanimali, sem se pa želel izogniti. Saj sem opravil svojo mero “balasta” že na matematiki, kajne? S profesorjem Orešnikom sva se spet srečala na govorilnih urah – in kaj kmalu so vpisni pogoji omogočali vpis na doktorski študij z diplomo iz matematike!

Profesor Orešnik sicer ni bil mentor mojega doktorskega dela, pa vendar je k njemu prispeval ključno idejo v obliki drobne pripombe, ki mi jo je postavil na Lingvističnem krožku, ko sem predstavljal logični jezik, ki je predstavljal teoretično jedro mojega nastajajočega dela. Opozoril me je namreč na preprosto dejstvo, da beseda ‘večina’ ni določilnik, temveč samostalni, in že naslednji dan je moja teorija pogrnala empirična krila. Rodila se je namreč medjezikovna posplošitev, ki sem jo za potrebe doktorskega dela uspešno preveril na dvajsetih raznolikih jezikih.

Prišel je dan zagovora doktorata – komisiji je predsedoval kdo drug kot profesor Orešnik – in kmalu zatem dan, ko sem potreboval službo. Profesor Orešnik je ne le pričaral polovičko asistentskega mesta, temveč mi je tudi prijazno odstopil del svojih Izbranih predavanj iz splošnega jezikoslovja, na katerih sem lahko prišel graditi svoje pedagoške veščine.

Pravijo, da nam v spominu na osebo najgloblje ne ostanejo njeni nazivi ali dosežki, temveč njene človeške lastnosti, ki so se nas dotaknile. In res, vem, da se bom profesorja Orešnika v prvi vrsti vedno spominjal po njegovi prijaznosti, sočutju in toplini. Upam, da mi je v zgornjih odstavkih uspelo vsaj namigniti, kako zvrhano poln teh lastnosti je bil profesor Orešnik.

Kljub temu seveda ne morem in nočem iti mimo nazivov in dosežkov profesorja Orešnika. Sam s svojo značilno skromnostjo v spominih sicer zmanjšuje svoj prispevek k pridobljenim nazivom in nagradam, vendar ni dvoma, da si je več kot prislužil redno članstvo v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, naziv zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani, nagrado Sklada Borisa Kidriča, zlati red za zasluge Republike Slovenije ter Zoisovo nagrado za življenjsko delo na področju jezikoslovja — in, morda najpomembneje, neomajljiv ugled v jezikoslovni skupnosti tako v Sloveniji kot v svetu.

Sam sem širino in globino njegove misli spoznaval zlagoma. Na predavanjih sem se seznanil s slovensko teorijo naravne skladnje, ki jo je utemeljil prav profesor Orešnik in s katero se je intenzivno ukvarjal v zadnjem obdobju svojega življenja. Priznati moram sicer, da tedaj še nisem bil dorasel bogastvu jezikovne tvarine, ki nam jo je predajal profesor Orešnik, se mi je pa v kosti neodtujljivo zagrizel postopek

ustvarjanja znanstvene teorije; poleg tega sem občasno dobil tudi priložnost brusiti svoje argumentacijske veščine v debatah s profesorjem, v katerih je vedno krepil mojo samozavest s tem, da me je obravnaval kot enakopravnega partnerja v razpravi (četudi sem bil v resnici še povsem zelen). Kmalu sem izvedel tudi za njegove nepozabne prispevke k razumevanju zgodovinskega razvoja islandščine ter njene sinhrona fonologije, področij, s katerimi se je ukvarjal še pred mojim rojstvom. Ugotovil sem tudi, da je oral ledino tvorbenega jezikoslovja v slovenskem prostoru, bil je namreč avtor tako prve slovenske mednarodne razprave v okviru tvorbene slovnice kot tudi prve tvorbeno študije o slovenski skladnji.

Jasna mi je postajala tudi ključna vloga profesorja Orešnika v slovenski jezikoslovni skupnosti. Da se je dolga leta zavzemal za dosledno rabo slovenščine v javnem življenju in še posebej v znanstvenih besedilih. Da je že leta 1967 pozval slovenske jezikoslovce k proučevanju slovenščine v okviru tvorbeno slovnice in da je tudi kasneje, ko se sam s tvorbeno slovnico ni več ukvarjal, to (moje) področje vedno podpiral. Da si je prav on zamislil razširitev Oddelka za primerjalno jezikoslovje in orientalistiko s splošnim jezikoslovjem ter da je bil prvi in dolgoletni predstojnik tako razširjenega Oddelka za primerjalno in splošno jezikoslovje. Da je prav on jedro Lingvističnega krožka Filozofske fakultete, ki se od leta 2024 njemu v spomin po pravici imenuje Lingvistični krožek Janeza Orešnika, in najbrž edini, ki je lahko profesorju Toporišiču (v razpravi o Slovenskem pravopisu na Lingvističnem krožku) dejal "Joža, nekje je bilo treba črto potegniti!"

Nenazadnje, profesor Orešnik je "oče" generacijam slovenskih jezikoslovcev. O tem priča tudi zbornik, ki ga imate pred sabo. Vsi avtorji prispevkov v tem zborniku smo ponosni, da smo bili kolegi in sodelavci profesorja Orešnika, mnogi pa smo poleg tega svojo jezikoslovno pot pričeli kot njegovi študentje ter v kolege in sodelavce zrasli ob njegovi neomajni podpori. Drznem si trditi, da pričujoči zbornik skozi dela nas, njegovih jezikoslovnih potomcev, odseva širino jezikoslovne misli profesorja Orešnika. Zbornik vsebuje dela z vseh krovnih jezikoslovnih področij: sinhrona, diahrona in uporabna jezikoslovja. Nekateri prispevki neposredno razvijajo misel profesorja Orešnika na najrazličnejših temah, tudi v okviru njemu najljubše naravne skladnje, drugi v njegovih delih najdejo iztočnico ali inspiracijo. Večina prispevkov se ukvarja s slovenskim jezikom, na kar bi bil profesor Orešnik gotovo ponosen. Žal nam je edinole, da nobeden od nas ni zmožl dodati nič novega razpravam profesorja Orešnika o islandščini.

Že kot študenta me je vedno znova osupnilo, kako je profesor Orešnik vsaj nekaj vedel o prav vsaki jezikoslovni temi. Na Lingvističnem krožku sem bil

mnogokrat povsem izgubljen v novi temi, profesor Orešnik pa je vedno znal postaviti vprašanje, ki je ne le razkrivalo, da snov povsem razume, temveč običajno tudi ponudilo predavatelju nov uvid v obravnavani jezikovni pojav. Prepričan sem, da bi profesor Orešnik vedel nekaj o vsaki od tem, ki jih obravnavajo prispevki v tem zborniku, in nam znal svetovati, kako jih napraviti še boljše. Žal takšne priložnosti ne bo več, vendar profesor Orešnik prek svoje obsežne jezikoslovne zapuščine ter naših spominov na njegovo modrost in srčnost, pa tudi hudomušnost, ostaja z nami. Vsekakor ostaja resničen stavek, s katerim je rad odgovoril na vprašanje, kako je kaj: “Čiv, čiv, še sem živ!”

dr. Sašo Živanović
predstojnik Oddelka za primerjalno in splošno jezikoslovje,
oktober 2023 – oktober 2025